

**PROF. PAULINA BUCHWALD-PELCOWA
(1934-2021)**

Ze smutkiem przyjęliśmy wiadomość o śmierci w dniu 6 lipca, w wieku 87 lat, prof. Pauliny Buchwald-Pelcowej, znakomitej badaczki starodruków i literatury staropolskiej.

Prof. Paulina Buchwald-Pelcowa urodziła się 4 czerwca 1934 r. w Poznaniu. Studia z zakresu filologii polskiej odbyła na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od początku studiów interesowała się literaturą staropolską. Od 1956 r. pracowała w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk, m.in. na stanowiskach kierownika Działu Udostępniania i Opracowania Druków Nowszych i Czasopism, a od 1961 r. kierownika Działu Starych Druków. Na podstawie rozprawy *Krytyczne opracowanie satyry Małpa-człowiek z pierwszej połowy XVIII w.* uzyskała w 1963 r. stopień doktora. Po ślubie z prof. Januszem Pelcem przeniosła się do Warszawy. W 1964 r. pracowała przez kilka miesięcy w Bibliotece PAN.

W Bibliotece Narodowej pracowała od 1 grudnia 1964 r. do śmierci, na stanowiskach: kustosza, adiunkta bibliotecznego, docenta i profesora. W 1970 r. uzyskała habilitację, a w 1986 r. tytuł profesora. W latach 1975-1994 była kierownikiem Zakładu Starych Druków BN. Objęła zakład po wieloletniej kierownicze prof. Alodii Kaweckiej-Gryczowej i nadała mu inny rytm, ustaliła inne priorytety, m.in. rozpoczęła rejestrację starodruków polskich w bibliotekach rzymskich we współpracy z Fundacją Margrabiny Umiaostowskiej i Papieskiego

Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie. Nie zostawiła licznych uczniów, ale udało jej się współpracować z wieloma osobami, życzliwie ją wspominającymi. Żałujemy, że nie podjęła się w swoim długim życiu opracowania katalogu zbiorów starodrukowych Biblioteki Narodowej, ale miała okazję recenzować wiele katalogów przygotowywanych przez pracowników BN. Jej wiedza i doświadczenie zostały dobrze wykorzystane. Wniosła znaczący wkład w opracowanie jednej z najcenniejszych w kraju kolekcji starodruków. Aktywnie uczestniczyła w pracach naukowych prowadzonych w BN.

Po rezygnacji z kierowania Zakładem Starych Druków w 1994 r. pracowała na stanowisku doradcy dyrektora BN ds. zbiorów specjalnych (1994-1999) i redaktora naczelnego „Polonia typographica Saeculi Sedecimi”. Mimo zaawansowanego wieku i przejścia na emeryturę w 2004 r. do śmierci była zatrudniona na stanowisku profesora w Zakładzie Starych Druków BN. Wzięła udział w ostatnim posiedzeniu Rady Naukowej BN online w dniu 17 czerwca 2021 r. Recenzowała katalogi starodruków powstające w BN oraz była czynnym członkiem Komisji ds. Zakupów i Darów Materiałów Bibliotecznych. Kilka tygodni przed śmiercią podpisała zgłoszenie do jednej z nagród historycznych wydanego przez BN monumentalnego katalogu Tek Górskiego.

Zainteresowania badawcze prof. Pauliny Buchwald koncentrowały się wokół zagadnień szeroko rozumianej kultury staropolskiej, w tym roli literatury i książki w tym okresie. Była uczoną o dużym dorobku, autorką 200 publikacji, w tym książek: *Katalog starych druków Biblioteki Kórnickiej*. T. 1, *Polonica XVI wieku*. Cz. 2, *Nowe nabytki i uzupełnienia* (Wrocław 1969), *Satyra czasów saskich* (Wrocław 1969), *Emblematy w drukach polskich i Polski dotyczących XVI-XVIII wieku*. Bibliografia (Wrocław 1981), *Dawne wydania dzieł Jana Kochanowskiego* (Warszawa 1993), *Cenzura w dawnej Polsce. Między prasą drukarską a stosem* (Warszawa 1997), *Drukowi winniśmy oświecenie naszego wieku... Rola książki w drodze ku Oświeceni* (Warszawa 2003), *Historia literatury i historia książki. Studia nad książką i literaturą od średniowiecza po wiek XVIII* (Kraków 2005). Była redaktorką naukową wielu prac zbiorowych oraz edytorką staropolskich tekstów literackich. Występowała z referatami na wielu konferencjach krajowych i zagranicznych. Była zatrudniona na Uniwersytecie Warszawskim w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej. Wykładała także m.in. w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku oraz na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Obdarzona zaufaniem środowiska naukowego i bibliotecznego była zapraszana do ciał doradczych i konsultacyjnych. Była członkiem wielu rad, w tym Biblioteki Kórnickiej PAN, Muzeum w Nieborowie, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Polskiego Towarzystwa Badań nad Wiekiem Osiemnastym, Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza, Stowarzyszenia Academia Europaea Sarbieviana, Rady ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego, a także rad naukowych i komitetów redakcyjnych czasopism naukowych, m.in. „Rocznika Biblioteki Narodowej” i „Baroku”. Była czynnym członkiem Wydziału Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności. Od 50 lat aż do śmierci była członkiem Rady Naukowej Biblioteki Narodowej. Odznaczona była Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi i odznaką Zasłużony Działacz Kultury.

Należała do szlacheckiego gatunku badaczy, którzy z dogłębnego poznania przedmiotu badania wyciągają wnioski. Józef Andrzej Załuski, twórca pierwszej biblioteki narodowej, zapowiadanej w 1732 r. a otwartej w 1747 r., „narzekając na brak w Polsce ludzi zajmujących się spisaniem historii literatury ojczystej, choć innym <nie tylko królestwom, państwom i prowincjom, ale i samym nawet cudzoziemskim miastom, na swoich nie zbywa historiae patrio-literariae scriben-tach>, sam postanowił nadrobić to <osobliwsze naszych literatów zaniedbanie>. [...] działalność obu braci Załuskich zaważyła na pobudzeniu zainteresowania dorobkiem piśmienniczym przeszłości, dała początek wielkiej fali zbieractwa, a także edytorstwu dzieł dawnych, zwłaszcza z okresu Renesansu”¹. Kiedy czytam te słowa w jednym z jej artykułów mam wrażenie, jakbym czytał motto jej własnej działalności, nadrabiała to „osobliwsze naszych literatów zaniedbanie”. Do tego nurtu jej działalności należy zaliczyć przede wszystkim książki: *Satyra czasów saskich* (Wrocław 1969), *Emblematy w drukach polskich i Polski dotyczących XVI-XVIII wieku. Bibliografia* (Wrocław 1981), *Dawne wydania dzieł Jana Kochanowskiego* (Warszawa 1993). Krzyżowała drogi księgoznawcy i historyka literatury. Pisała, że nie zawsze historycy literatury widzą potrzebę pomocy ze strony księgoznawców. Sama znakomicie łączyła oba warsztaty i obie wrażliwości dając innym przykład. Charakteryzując jej działalność można sparafrazować wypowiedź o Estreicherze: „Historykiem literatury była zawsze, choć pochłonęła ją bez reszty bibliografia”.

Godzi się również przypomnieć, że była żoną prof. Janusza Pelca, wybitnego historyka literatury, z którym dzieliła nie tylko życie, ale także zainteresowania badawcze. Mieli oboje na siebie duży wpływ, korzystali z wiedzy, doświadczenia, przeczytanych książek. Ich życie było jak nieustające seminarium historyczno-literackie.

Pogrzeb prof. Pauliny Buchwald-Pelcowej odbył się w dniu 23 lipca 2021 r. Wzięli w nim udział członkowie Rady Naukowej Biblioteki Narodowej, jej pracownicy razem z dyrektorem, piszącym te słowa. Obecni byli przedstawiciele instytucji naukowych i bibliotecznych, z którymi była związana. Kazanie wygłosił i pogrzeb poprowadził ks. prof. Marek Starowiejski, wybitny patrolog, który kilkanaście lat wcześniej prowadził pogrzeb również męża prof. Pauliny Buchwald-Pelcowej, zaś mszę św. odprawił ks. bp prof. Michał Janocha, przewodniczący Rady ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Konferencji Episkopatu Polski i profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek Rady Naukowej BN.

Będzie nam brak prof. Pauliny Buchwald-Pelcowej. Jej ciekawionego spojrzenia i dopytywania o detale, jeśli coś mogło dotyczyć jej tematów badawczych. Jej pamięci rzeczy przez innych zapomnianych. Trudno bez niej wyobrazić sobie Zakład Starych Druków i Bibliotekę Narodową.

Tomasz Makowski

Tekst wpłynął do Redakcji 8 sierpnia 2021 r.

¹ P. Buchwald-Pelcowa, *Historia książki a historia literatury. Ewolucja poglądów*, w: *Dawna książka i kultura. Materiały międzynarodowej sesji naukowej z okazji pięćsetlecia sztuki drukarskiej w Polsce*, red. S. Grzeszczuk, A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1975, s. 248.